

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

План

1. Основні завдання та принципи діяльності Служби безпеки України
2. Система і організація діяльності Служби безпеки України
3. Напрямки діяльності Служби безпеки України
4. Повноваження Служби безпеки України
5. Кадри Служби безпеки України, їх правовий та соціальний захист
6. Контроль та нагляд за діяльністю Служби безпеки України

- Відповідно до ст. 1 Закону «Про службу безпеки України», який був прийнятий 25 березня 1992 року, **Служба безпеки України** — це державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. Вона підпорядкована Президенту України.

- **Об'єктами захисту** органами безпеки є права, свободи та законні інтереси громадян; матеріальні й духовні цінності суспільства; конституційний лад держави, її суверенітет і територіальна цілісність.

- До **суб'єктів**, які підлягають захисту органами безпеки відносяться держава, об'єднання громадян, суспільні та інші організації, а також громадяни. Характер внутрішньої і зовнішньої безпеки визначається реальною і потенційною загрозою об'єктам безпеки, яка виходить від внутрішніх і зовнішніх джерел.

Основними завданнями, що покладені державою на органи СБУ по забезпеченню безпеки в Україні є:

- захист державного суверенітету, конституційного ладу та територіальної цілісності;
- захист економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України;

- захист законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб;
- забезпечення охорони державної таємниці;
- попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки, та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Принципи СБУ:

- **Законність** — один з основних принципів, на якому базується діяльність всіх судових і правоохоронних органів. Органи безпеки України також не є виключенням. Правову основу діяльності цих органів складає Конституція України, Закони України «Про Службу безпеки України», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України», а також інші, які регулюють відносини в сфері безпеки та міжнародні договори і угоди з питань забезпечення безпеки.

- ***Повага до прав і гідності особистості*** відображена в ст. 5 Закону «Про службу безпеки України». Цей принцип характеризується тим, що діяльність по охороні і захисту безпеки України здійснюється на основі дотримання прав і свобод людини. Тобто, при виконанні своїх обов'язків посадові особи і працівники органів СБУ повинні поважати гідність людини і виявляти до неї гуманне ставлення, не допускати розголошення відомостей про особисте життя громадян.

- **Позапартійність**, як принцип діяльності Служби безпеки, визначається виключенням впливу на органи і посадових осіб СБУ любых партійних організацій, рухів і об'єднань громадян, які переслідують політичну мету. Також не дозволяється використовувати органи безпеки в партійних, групових чи особистих інтересах. Отже, діяльність партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичні цілі, в Службі безпеки України забороняється.

- **Відповідальність перед народом України** може наступити за скоєння неправомірних дій по обмеженню прав і свобод особистості зі сторони співробітників органів СБУ. Ця відповідальність передбачена чинним законодавством і полягає у тому, що орган Служби безпеки України у разі порушення його співробітниками при виконанні своїх службових обов'язків прав чи свобод людини повинен вжити заходів до поновлення цих прав та свобод, а також до відшкодування заподіяної моральної і матеріальної шкоди та притягнення винних до відповідальності.

- ***Поєднання гласності і конспірації*** в організації і діяльності органів безпеки відображено в ст. 7 Закону «Про Службу безпеки України ». З однієї сторони, діяльність СБУ включає елемент гласності, який проявляється в наданні через засоби масової інформації та в інших формах відомостей про діяльність органів СБУ в межах, які визначаються законодавством України. З іншого боку, забороняється розголошувати відомості, що становлять державну, службову, військову чи комерційну таємницю, а також інформацію конфіденційного характеру, якщо її розголошення може спричинити шкоду національній безпеці України, честі і гідності особи або порушити її законні права і свободи.

- **Поєднання єдиноначальності і колегіальності**
проявляється в тому, що з однієї сторони, керівництво всією діяльністю СБУ, її Центральним управлінням здійснює Голова Служби безпеки України. Він несе персональну відповідальність за виконанням завдань і функцій, які покладені державою на цей орган. З іншого боку, в СБУ створений і діє колегіальний дорадчий орган — колегія, яка визначає шляхи виконання покладених на органи безпеки завдань і функцій, приймає рішення з основних напрямків і проблем оперативно-службової діяльності, а також роботи з кадрами.

- ***Принцип несумісництва***, який полягає у тому, що працівники Служби безпеки України не можуть займатися будь-якою підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю крім викладацької, наукової та творчої.

- **Принцип незалежності**, зміст якого полягає у тому, що при здійсненні своїх оперативно-службових функцій органи Служби безпеки України незалежні від органів державної влади, місцевого самоврядування, партій, рухів, окремих посадових осіб чи громадян.

2. Відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону «Про службу безпеки України» **систему органів безпеки** нашої держави складають:

- 1. Центральне управління Служби безпеки України;
- 2. регіональні органи;
- 3. органи військової контррозвідки;
- 4. військові формування;
- 5. навчальні, науково-дослідні та інші заклади Служби безпеки України.

- **Центральне управління Служби безпеки України** відповідає за стан державної безпеки, координує, організовує роботу і здійснює контроль за іншими органами Служби безпеки України. З метою координації діяльності підлеглих підрозділів Центральне управління видає положення, накази, розпорядження, інструкції, дає вказівки, обов'язкові для виконання у системі Служби безпеки України. Зазначені акти не підлягають виконанню, якщо в них встановлюються не передбачені законодавством додаткові повноваження органів і співробітників Служби безпеки України або антиконституційні обмеження прав та свобод громадян.

- ***Регіональні органи Служби безпеки України***
створюються з метою забезпечення ефективного виконання її завдань на місцях. До регіональних відносяться такі органи: обласні управління Служби безпеки України, їх міжрайонні, районні та міські підрозділи, розміщення і територіальна компетенція яких можуть не збігатися з адміністративно-територіальним поділом України.

- **Органи військової контррозвідки Служби безпеки України** створюються для контррозвідувального забезпечення Збройних Сил України і Державної прикордонної служби України та інших військових формувань, дислокованих на території України.

Служба безпеки України свою діяльність здійснює по двом основним напрямкам:

- контррозвідувальна діяльність;
- боротьба зі злочинністю по категоріям справ, які віднесені законодавством до компетенції СБУ.

- **Контррозвідувальна діяльність** — це спеціальний вид діяльності у сфері забезпечення державної безпеки, яка здійснюється з використанням системи контррозвідувальних, пошукових, режимних, адміністративно-правових заходів, спрямованих на попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України, розвідувальним, терористичним та іншим протиправним посяганням спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на інтереси України.

- **Метою контррозвідувальної діяльності** є попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України, припинення розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на державну безпеку України, усунення умов, що їм сприяють, та причин їх виникнення.

Завданнями контррозвідувальної діяльності є:

- добування, аналітична обробка та використання інформації, що містить ознаки або факти розвідувальної, терористичної та іншої діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України;
- протидія розвідувальній, терористичній та іншій діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України;
- розроблення і реалізація заходів щодо запобігання, усунення та нейтралізації загроз інтересам держави, суспільства та правам громадян.

- ***Боротьба зі злочинністю***, як напрямок діяльності Служби безпеки України, полягає у виявленні, припиненні, розкритті та розслідуванні злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

3. Відповідно до законодавства, яке регулює діяльність Служби безпеки, її органи і співробітники для виконання покладених на них обов'язків мають право:

- 1) вимагати від громадян та посадових осіб припинення правопорушень і дій, що перешкоджають здійсненню повноважень Служби безпеки України, перевіряти у зв'язку з цим документи, які посвідчують їх особу, а також проводити огляд осіб, їх речей і транспортних засобів, якщо є загроза втечі підозрюваного або знищення чи приховання речових доказів злочинної діяльності;
- 2) подавати органам державної влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям усіх форм власності обов'язкові для розгляду пропозиції з питань національної безпеки, у тому числі із забезпечення охорони державної таємниці;
- 3) одержувати на письмовий запит керівника відповідного органу Служби безпеки України від міністерств, державних комітетів, інших відомств, підприємств, установ, організацій, військових частин, громадян та їх об'єднань дані і відомості, необхідні для забезпечення державної безпеки України, а також користуватись з цією метою службовою документацією і звітністю;
- 4) входити у порядку, погодженому з адміністрацією підприємств, установ та організацій і командуванням військових частин, на їх територію і в службові приміщення;

- 5) складати протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції Служби безпеки України, проводити особистий огляд, огляд речей, вилучення речей і документів, застосовувати інші передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- 6) використовувати з наступним відшкодуванням витрат та збитків транспортні засоби, які належать підприємствам, установам і організаціям, військовим частинам і громадянам (крім транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав і організацій, транспортних засобів спеціального призначення), для проїзду до місця події, припинення злочинів, переслідування та затримання осіб, які підозрюються в їх вчиненні, доставки до лікувальних установ осіб, що потребують термінової медичної допомоги;
- 7) виключно при безпосередньому припиненні злочинів, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України, переслідуванні осіб, що підозрюються у їх вчиненні, заходити в жилі, службові, виробничі та інші приміщення, на території і земельні ділянки та оглядати їх з наступним повідомленням прокурора протягом 24 годин;
- 8) проводити гласні і негласні оперативні заходи у порядку, визначеному Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»;

- 9) здійснювати співробітництво з громадянами України та іншими особами, в тому числі на договірних засадах, дотримуючись при цьому умов добровільності і конфіденційності цих відносин;
- 10) користуватися на договірних засадах службовими приміщеннями підприємств, установ, організацій, військових частин, а також жилими та іншими приміщеннями громадян;
- 11) направляти військовослужбовців Служби безпеки України для роботи на штатних посадах в інших установах, підприємствах і організаціях на час виконання конкретних завдань в інтересах контррозвідки, боротьби з корупцією та організованою злочинною діяльністю; в окремих випадках у порядку, визначеному колегією Служби безпеки України, допускається направлення на роботу таких військовослужбовців в установи, підприємства і організації за ініціативою їх керівників;
- 12) в інтересах контррозвідки і оперативно-розшукової діяльності створювати інформаційні системи та вести оперативний облік в обсязі і порядку, що визначаються завданнями, покладеними на Службу безпеки України;

- 13) морально і матеріально заохочувати співробітників Служби безпеки України та інших осіб за заслуги по забезпеченню державної безпеки; представляти їх у встановленому порядку до державних нагород;
- 14) позачергово отримувати квитки на всі види транспорту незалежно від наявності місць і поселятися в готелях при пред'явленні посвідчення про відрядження;
- 15) безплатного проїзду всіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі), залізничного та водного транспорту приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів, а також попутним транспортом;
- 16) видавати у разі наявності небезпеки для життя і здоров'я особам, взятим під захист, відповідно до чинного законодавства зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку.

5. Кадровий склад Служби безпеки України складається із співробітників-військовослужбовців, працівників які уклали трудовий договір зі Службою безпеки України, а також військовослужбовців строкової служби.

- До органів Служби безпеки України приймаються на конкурсній, добровільній і договірній основі громадяни України, здатні за діловими та моральними якостями, освітнім рівнем і станом здоров'я ефективно виконувати службові обов'язки. Критерії професійної придатності, зокрема юридичної обізнаності, визначаються кваліфікаційно-нормативними документами, які затверджуються Головою Служби безпеки України.

6. За діяльністю органів Служби безпеки України встановлено постійний контроль на предмет дотримання нею конституційних прав громадян та законодавства України, а також контроль за відповідністю виданих Службою безпеки України положень, наказів, розпоряджень, інструкцій і вказівок — Конституції і законам України.

- Постійний контроль за діяльністю Служби безпеки України, дотриманням нею законодавства здійснюється Комісією Верховної Ради України з питань оборони і державної безпеки.

- Голова Служби безпеки України регулярно інформує Верховну Раду України, Президію Верховної Ради України та Комісію Верховної Ради України з питань оборони і державної безпеки про діяльність Служби безпеки України, стан державної безпеки, дотримання чинного законодавства, забезпечення прав і свобод людини та з інших питань. Служба безпеки України зобов'язана відповідати на запити постійних і тимчасових комісій Верховної Ради України та народних депутатів України. Голова Служби безпеки України щорічно подає Верховній Раді України звіт про діяльність Служби безпеки України.

- Контроль за діяльністю Служби безпеки України здійснюється також Президентом України та уповноваженими ним державними органами. Постійний контроль за дотриманням конституційних прав громадян і законодавства в оперативно-розшуковій діяльності та діяльності у сфері охорони державної таємниці органів і підрозділів Служби безпеки України, а також контроль за відповідністю виданих Службою безпеки України положень, наказів, розпоряджень, інструкцій і вказівок Конституції і законам України здійснюється спеціально призначеними Президентом України посадовими особами.

Питання для самоконтролю

- 1. Визначте завдання, які покладені чинним законодавством на СБУ.
- 2. Назвіть та розкрийте сутність принципів діяльності СБУ.
- 3. Охарактеризуйте правовий статус посадових осіб Служби безпеки.
- 4. Ким і в який спосіб здійснюються контроль та нагляд за діяльністю СБУ?
- 5. Розкрийте порядок притягнення до відповідальності співробітників СБУ за скоєні ними правопорушення.
- 6. Визначте систему і порядок організації діяльності Служби безпеки.
- 7. Охарактеризуйте соціальний і правовий захист працівників СБУ.